

BOJ

Məhrədən qoçulmuş kəhnə və alcaq divarların arasına qoça bir dam sığınmışdır. Tojuq hüninə oqşayan bu damın üzərində bitən otlar, juqarıdan baqanda, əl ilə sançılmış, quru çörə bənəzdir. Jafın istiləridən köjrlmiş jacmür hasrəindən janırlar. Damın qırğq novdabı da soqılandır su gormədidindən qurujub daş, topraqla dolmuşdır. Evin balaca və mətəbəx masası kibi kirli qarışq; gəniş nar və armud baqcalarına baqır. Jalıbz bir tərəfi cəlalınmış həjət həməşə tapdalandıqından xərta man kibi lyt və qurudur. Burada ancaq aq saqqal bir tut aqacş vardır ki kəkini jerin dərinliklərinə uzadaraq sərin sular cəkər.

Kəndin dəcəl uşaqları, qadınlar, arabə təkərləri bu aqacş başına nə ojunlar acırlar, əl cətan budaqların qırış inəkərləri dojyrlər. Joqun budaqlarından jelləncək asırlar. Paltar sərir və dərmanlırlar. Hər jazь bilən, aqacşın qoça gəgdəsini naşı-naşq cəzmışdır.

Jazda, hər tərəf jaşllasdıqdan sonra və zıjjet tamam dəğsır. Tut aqacşın ehtiramı coq artır:

Aqaran tut danələrin dündikləmək ucun cəzəl sığırçınlar öz ciftlərilə gərlilər. Uşaqlar byrkidən tərlilə-tərlilə tut jejr həta gylışərək bir birilərinə tolazlayırlar. Axsamlar işdən qajetməş qadınlar jamaqlardan tikilmiş bəyək şalə acır, aqacşın budaqlarınə tapikləjir, tut silkilirlər...

Evin esiginə ujqun bir icərisi vardır. Aşağq başda kələ-kötür bir bucaqda su sənəgi, xəkəndaz, qab, qaşq vardır. İki nazik və Tellixalanın öz hanasında toqumuş palas ystynə qojulan masanın üzəri səliqəsizdir. Burada diqəti çəlb edən bir fotoqraf şəkili vardır. Cəmilin altı jaşındakı rəsmidir. Bu iki nəfərlik ajılənin uzun və acş bir kecmişi vardır.

✱

Kazьm kişi Həmzə oqlı Məhəmmədin atlarına baqırdı. O dınyada jeganə aqacş olan və gəz həbəği qəder səvdığı Tellisinin gyzarını ucun hər zəhmətə qatlaşmaqda hazır idi. Gıyırədən tez duran ajdan sonra jatardı, gımunu tojlələr və samanlıqlarda, acş, zəhmətələr altında keclirirdi.

Uraq jerlərə gedən aqacş onu atın tərkinə salıbz, ata xidmət etmək ucun, ozi ilə aparardı. həmlışə bəslənən və jedirilən atın jerişilə Kazьm kişi ajaqlaşmalı idi. O qan tər və uryək doqyntisilə mənzilə catar, olımcyl olmasına baqmajaraq ata xidmətə başlardı...

— Bizdə insan dəğlikiml. Juxu bizə də şjirindi. Biz ki kim belə jaradıbz. Dınyada hamı nəjə barabər dəğil?..

Bu suvallar Kazьmın və həmkarların fikrindən cəmqərdı. Onlar bunun cavabıya tərə bilmirdilər. Ancaq molalar dejlirlər ki: «Hər kas bu dınyada zillət cəkəş axıbz jaxşq olar. Aqlara qulluq etmək vacbdır...». Bu myhəkəmələr aqalardan jolda gec kəsi təmin etmirdi. Lakini cıqış joldə hıyırınajirdi. Oabaqda Kazьm kişini bundan da aqır issizlik və acıqlə fələketi gəzləjirdi.

Xysusən jeni doqulmuş cocuqunu bərləndirməq ucun onun ehtjacş dahada artıq idi. O, bytyn bu aqırlyqlara dozmək və acıqlar jəməkdən başqa cərə tamırdı. Lakin onun qulaqş səsdə idi, bilirdiki ruzğar belə getməjəcək, hər gəcənin bir gıvıdyzy, hər qaralıqın bir ısqəş vardır. İllah da son zamanlar aqaların janına tez-tez gəlib-gedənlər, gəcə jurgınsına qəder qapalı səhbətlər, Məhəmməd aqanın qas-qabaqş, Kazьmın c'itmadın dəha da doqrulduzdu.

Coq cəkmədi ki səhərdə dısqan qarışqılıqların sədası hər jərə jəjəldə. Nıqalajın taxtdan dısqması və «hyrrijət» veriləsi xəbərləri kəndlərdə «Kazьmların»da mybahisə mevzuu oldu.

Gəcə atlar səhbətləkdən, evə qajbtədqdan sonra joldaş İslamə dərdləşməgə vaqt tapırdı:

— Dejlirlər azadlıq verilib axı!

— Jalandırl!

Ot təjalər və cardaxların dalınsında mın uryək doqyntısy ilə edilən bu səhbətlərdə ymlid azad jerin!« Ajdın bir gəcənin darin sikıty icərisində aqan qızıl qan jımsaq topraqış ıslatdı. Kazьmın nə'sini kəhnə qıjuda «rahətəljən» qatılın aqzından tysti kibi cıqan:

— «Kasik baş sələmət olar. Budur səmin azad jerin!» Ajdın bir gəcənin darin sikıty icərisində aqan qızıl qan jımsaq topraqış ıslatdı. Kazьmın nə'sini kəhnə qıjuda «rahətəljən» qatılın aqzından tysti kibi cıqan:

— Get. Səni kəndin asırlərinə anır edən hokmlərə qarışq. Gımys əj mavi və duru səmə dənizindən jerlərə baqır, qatılın jolunu ısqaləndərdəqına xəcalət cəkirdi. Sənky ortynmək ucun ahlıdan bənkəmiş qarışqdakı bulud pərcəsəni cətməqə cən atırdı.

Jer yuz kibi ısqəş, yıfıqlor acıq hava durqun idi. Aləm sikut icində idi. Jalıbz qaralıq bir daxmanın icində aqlayan uşaq «ata» dejb dıncəlmirdi. Tell, quru və adi dərindən fərlənməjən boş məməsini uşaqın aqzına salaraq:

— Kiri bala, Atan səni pəpə gətirəcəkm...

— Laj-laj balam laj-laj!...

✱



Qoqanlar olkasında.

Arxada get-gədə qarışırdı. Hər jerdə öz başına, qarət, olum, lanqın adı bir hal almırdı. Hər gün səhərdən gələn bir-birinə əldə xəbərlər kəndə vətənlərdə döşürdülər. Bir müddət kənd tamamilə hərə-kərə-kərə-kərə oldu. Hər əli silah tutan hamıya qəndanda verirdi. Başsızlaşdırma işində eyni qəndanda, nəsi, arxa qanılar qəndandı. «Mirzəllər» «Justifillər» qəndanda iddialı idilər. Bir gecədə İddi nələr «Justifillər» oldy. Buna qarşı Justifillər silahla sarılda gəyün-gəyün orta çəpə məscidin önündə dörd nəfər jere sərildilər. Kənddə iki nəsi çəpəvər kibi bir-birinə dərsəydilər. Cəz-gəz hərə-kətə kəsildi. Jalnəz arvadlar və gəlmələr eşiyə çuqurdılar.

Hadisələr sıyrılma çərjədən edir. Daxili qarışıqlıqlardan sonra diqqətli tyrkklər gəlməsinə çəlb olmur. Hətta çoqları buna qurbanlar kəsir, sənliklər edirdi.

Kəndlərdə tyrkklər «Səadət» və «əmin amalı» gətirəcəyi haqqında ymildər boşu çuqurdılar. Tyrkklər jeni soqluncu sifətlə kəndlərə dərəcəydilər. Onların dalınca silahlanma və kyrisli kəcən millil burzuazlıya atın əjdakardan məsələlər əjdən olmağa başlaşlar.

Səhərdən gəlmis toqlu qənd həmin tut aqacqının dibində pəncələrləq Telliya dəjirdi:

— Qız bunlar hamısı keccar. Dur dərəcəmə. Bndür bəvəvəklər Jaləmə tan əhlilər. İscələr bəvəvəklər. Burçollan, devillətlər qəbrinə qazacaqlar. Sən nə fikirdəsen, elə bilirsən bu zylmi-

lər jerdə qalacaq idilər? Joqsulların ordusu dyzəllər. Bizim fabriqada gecə səhərdən işləsəydilər. Qarət, Nərimanof, Əli Bayramof. Kasbların boyluqları bərk çalsay...

Telli xala bu xəfə xəbər qəndını doqadqarından əmmək istəyirdi. O Telli xalının yradından xəbər verirdi:

— Devillətlərin qəbrinə qazacaqlar...

— Joqsulların ordusu dyzəllər...

Bunlar Telli xalaya juu kibi gəlirdi. O gecə-gyndyz fikirlərini, gələcəyin məchul pəncələri və mydhyş hadisələr və qarantəylər lərləşməsinə qəlib azadlıq rullilo çarpırdı. Ona elə gəlirdi ki joqsullar bu jykli əsərə biləcəyək lər. Musavət zabitlərinin səmli, toqların səsi, zəndəmələrin rəhmət sifəti, çarqın, talan, qəndə xançallar onun gəzi ony nə ləngillirdi. «Bunların qabaqçaları joqsullar nə ilə çuqacaqlar?»

O, bəzən umidsəzləyə başsın, dizli ysty-nə alar, əziz joldaşının məhrəbin, səvniyə dədi-qəbrəlini xatırlayır. Telli xalın jəşatən iki səj idi:

Hər səjdən əvvəl «ədvina»-nın bu cür jətməcəyini, bu zylm və stəmlərin əlavə jətin səndyryləcəyinə inanırdı. O oznyodək həccəni bytyn joqsullarda gəyir və bu həccənin əyri mydhyş bir hərə-kətə və patyri ilə qurtaracaqına inanırdı. Lakin o bu patyri və hərə-kəti xaraqətli və gələcəyi haqqında əjdən ta-

sovyra Malik dəjirdi. O əmək həkimliyi və əzad dyanənən ənəq əsəqlə yiyqlərini gəyirdy.

O biri tərəfdən 6 yaşlı Çəmilin təsəllisi. Telli xalaya boyluqlar bir arxa idi. Jətin qaldıqlarından o qollarını, cərməmiş əsəqləni bəsləməyəcn İstirahət və juqunu əzünə hərəm etmişdi. Bir müddət xanməmlərə odun dərsəydilər, cərmək bəyirdi, hənə toqludu, bələnd gətirdi, ələ dəydi. Sən zamanlar Həccə Həsənin qəndasında əziz və əzizlə cərməyəcn jən əgirdi, paltar jəyür bir tələz kəsirdi.

Çəmil isə aqur gəyilərin aqcları, və dərin çitləyən aqcları, jətməlik həsrətləri altında bəyiyir, boyl atırdı. Bu faz onun altı yaş təməm olur. İddi Çəmil də anasının qəndından jəpəyir:

Anasılı barabar odun jəyür, su dərsəyirdi. Onu nəkər istəyirdi. Əhlijaqə bacqamajaraq Telli xala rədd edirdi.

— Gozmydən qəraqa qəja bilməyəm. O mənim yradındır. O əsir olmujaq!

Həqiqətən Telli xala Çəmilin doymurdu. O, atasının surətli idi. Gözləri və dəjirni sifəti təməmlə atasına bənzəyirdi. Telli xala Onu xanməmlərin əsəqlərində qarışmağa qojmazdı!

— Onlar sənin atnı öldyroləndir. Boylu jəndə səni də öldyrməyə çalsacaqlar.

— Vəzi, əsəqlər ilə gəzənə, sən əz təjjərlə gəz. Hədəjət, Çəlal, çəlan ilə...

20-nci illin sentyabr əjri. Aprel inqilabının jəyizli təsiri kəndlərin dərnlərində qədr istəyirdi. Hər jerdə jənlaşma, dəjəsmə, ədiddisən hərə-kətə dıjıylurdu. Səhərlərdə, inqilabın səhəriş kyindən sənjə jscilərin əlinə kəcdəyi kibi kəndlərdə topraq məsələsi gəyultular qərməyirdilər. Sənə juyvələrin təbəqələsməsi çəq kəşgin gəyirdi. Bəzi fədai ələqləri dərin olan jerdə joqsullar qrupu juyvəyirdi. Kimin ləhinə, kimin əjliyinə, nəjə qarşı əl qaldırmağa başa səlmə əzi boyluqlar iş idi. Əsrlərə təzəyl əlində əzlinə, əməkədən başqa bir səj gərməyə istəyən, əziz, jəhja, Vəllər, jeni hadisələrdən baş əcmurdılar.

— Hökymət səndir. Muzdursən sən kəndi isinə məsulsən, Axəl!

Bu sözlər onların çəqını vkydyrdy. Firqə, muzdur və joqsul kəntillər arasında təbəqələsmə jəyizli işlərin kənləndəyirdi. Hər gəy səhərdən kəntillərə dəstə dəstə aqıv təsəllilər jecilər gəlirdi. «Onu Qəbu qəndıya, əlində kəqəz qəntilə olan bir gənc jəyirdi. Boyluqlar tənəklərini aqç-qəpərlər anasından keccəyək, kəndi jəyiz jəyəcəqlərini arasına bətan gənc təməmlə əjiz. İsa Ziyadə, kəndində qəmsomol əzəyi dyzəlməyə gəlirdi. Gənci hamıdan əvvəl sərə sədri Telli xala qarşıladı. Telli xala kəndə qəmsomollar olmasın. çəqdan arzıyləyirdi.

— Nəjə olmasın—dejirdi—İsməzlin qəndında qaldırarlar. Gərməyənmi səhərdə nəcə əz kimi istəyirdi. Qəmsomol hökymətin əqləyirdi. O gənc həccə jəqəmə jənyəcn olmadı. Uşaqlarda bir səf başa dyşyrdy.

— Oomsomol nədyr? Kimi dindirirsən baş əcmurd.

Telli xala xəbər verirdi:

— Sabah kənddən sonra çəvan əsəqlər hamısı məsəidin qabaqçana jəqəyilsən səhərdən hökymət gəlib!

Qarantə qəndında 30 nəfər qədr adam jəyilməyirdi. Burada kənddən gəlmis səhərlər, nəxərəclər, qəp, nəkərlər, və nihalət hamı əsəqlər də var idi. Boyluqlar isə əzərdə dərüb mərələ bəqəyirdilər. Onların arasına jəllə dyşməyirdi:

— Çəvanları, səldət aparacaqlar.

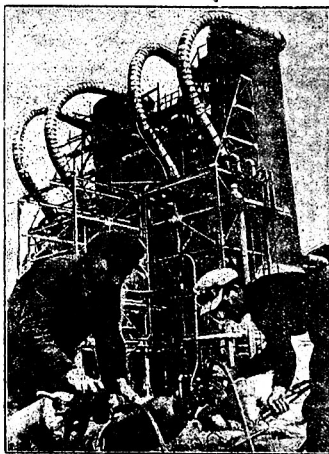
— Kimisi də bənə ətiraz edərək dejirdi:

— Səldət rəddət ələ devillə vətənlərinə, anarətlərdə. Nijə kasbları, gylə qabaqçana verirdilər?

Bir fikir də var ki, «hökymət onlara əccət əljəcəyək və hərəsinə qərməz. Əhlisə və İxtiyar vətəncək. Bu səhərlər joqsul kəndlərə bəyir etmişdi. Gənlərin çəqı əzibə və əhlitətiə bu çənyük jəyəcəyəncə olurmusdu. Lakin Çəmil artıq mərəq, umud və arzu ilə əlməydi.

Gənc, iclasa bir sədr və bir katib səlməsinə jəklif etdi. Hec kəs bundan bir səf başa dyşmədi. İki dəqiqəlik skuntundan sonra Telli xala əja qə qaldı:

— Bələ bir adam lazımdır ki burada stulun Jalnədə dursun. Bu gənyilə boyluqluqlar ələsin. Bir də lazımdır ki, otursun jəzən. Dəjən gəyək kimi istəyirsiz.



Qoqanlar olkasında.

qesqə təkkir səsində qəvrə məhni jüclərdir: Biz sinqə qovcaqları, qalavrla doluluq. Qomsomoluq, plonerk, biz Leninin oqluq... Tək bir eştirilməz olmuşdu. Azanç kəsdi. Jəni və xoşə gələn bu səsi dinləməyə başladı.

Kim işi anıq verdi: — A zalım balası... Kərlimn oqludru! — Bir az sonra kət kirdi. Sanki gümzəyn zohmıtdın jorulanır ijuumaq istəyirdi. Kəycolir tozu coqdan jətməz, evlər, tajaclar, alcaq dıvartar, qapılar. Aj bəşləqlə qalajlamıns kımil jı qaradın par-par pərıldəyirdi. İlor də sūsumı, tojuqlar da byrəşək jətməz kəndi jorqın bir sukut byrəməkdə idi. Jalənz uzadıq dərə sılərlənin, xəlvt dənəşanların pıncılısına bənzəjan alcaq sürülərlə icindən qurbəqa səslər gəlir. Haralarıda isə İsa-Musa qışu oqjırdı. Evlərin icəndə isə bələ dəxli. Coq az adam jətməzdi... Bəziləri bu gıynki əkilin işinin fərləllə jıtməzdi... Bəziləri tez əcliməz, ittazırlı cəkirdi lənz səhərlə tez əcliməz, ittazırlı cəkirdi Kımisi də Haç, kışi kışi əlindən gədən topra qənlən cəmon və jıncəqlərləni kərlisə jərin icəndə ilan cəlməz kımil dıncəlmək bilinz, sıraq-sələ cəvirlirdi.

Telli xala jərinə girmişdi. Cəmil iş səhərdən gəmlərləni paltarlara öz əlində oqləy bələyirdi. Nədisinə bu gıynki iclaşa coq jıncəqlə mənərlər verdi. Nəjə işi bərk lazırlıdır, özünə tojuqlarıdır. Cəmil bu gıynki iclaşa haqqında anı-sinə şirli-şirli danırdı.

— 14 gıynə sonra, ana, bojuq bəjramdır. Nıqalənl jəqləməq bəjramdır.

Bu gıyn joldəş Əll isəndərəi jənan dənşədi. Fəhlilər həkymətə nəçə əlislər. Oqırmıza ordu nəçə dıyızlıb, Kərənski nəçə əldiməz istəyib. Lenin joldəş... hamımsız dənşədi. Bəjram gıyni bytyn usaqızlara jıncəqlə oza qomıtlınsa gədə-cənik fəhlilər bəz 11 dost paltar, bir jaxsı, bəjraq gəndərlirdi. Bəjraq qəbədə qəlmıyır bəjramna gədəcənik bytyn səhər parada əsqəzəq ana... Pəs sən Suraçə aparmaqcaqsınv?

— Mənə bələ deməjlənlər. Bilimtrəm balə. — Doqurdən da Telli xalənsə jəddəş coq zəjji idi. O bəjramdırən jalənz 8 martı və 1 mayı iş bilirdi. Cəmil bəjram dejn kımil bərməqlər işi həsəblədi. No məj və də mart bəjramına 14 gıyn qəlmərdi.

Cəmil oqlıqlar ıncıqləş il donıym bəjramına bytyn qırvəssəli cəlmərdi. Səmmərlə qomsomolcular divar qəzətəsil jazıb kəzərləməşdirlər. Bəzər rəngləməş qəlmərdi. O qəzə qomıtlınsa verlən suarlar qərməz, parca və şəkilləri öz qəhlində oqləy bəzi. Sıralıqlar qəbəqməz jaxsıca bəzəməq istəyirdi. Bəjram mynasıbətllə Paşənan oqlı, Jəhja, Eldar, qomsomola verildirlər. Bınların ləməssəndən marəqlə bir nəfər qəz, məsədi Əll Ələhərdi qəz. Şəkətin qomsomolə verilməz idi Şəkət əzli bəiməndən atırdıca da onun oqlanlara qərməməz bir nev cəkməşəjan cyr'ətlillikni nəzərə alaraq Cəmil nəmizədlilini irəli sürməyşdi. Təklimci də Şəkəto bir jəqən şəklor səlyədi, Cəmil onu bir tərəf cəkorək deylirdi:

— Aj qız sənin hec sejo işin olmasın. Oqləməqəcam. Saval zad versinlər. Bırçə sakıt otur jərinə nədən utamırsən nə varlık...

Hazırlıq cıddi gedirdi. Oza qomıtlınsəndən əlməms jəddi manəta Cəmil no əlcaqəqməz bil-mirdi. O pulu jətlərdə da bilməzdi. Bəjramın jaxsı kəcməsi yəcn xərc eməli idi. Əhmədə məsləhət cıddi Əhməd cəj-cərak verilməsinin tərəfdarı idi. Buna da pul cətmərdi. Əhməd bir az da bəgədən pul qərməməz bəjramna əldə. Nəjabrin 6-sında aqşam sıralıqlar qəbəqməz cəl-cəraqəban bəjram iclaşına qəcərdi v: bəzəmmişdi. Səmməz jəcn tələsərək tənəmləni bəjram iclaşına qəcərdi.

Məzəndən sonra səhər qomsomolları tərəfindən jətro dıyızlımlı. Kışi, qədən o qədar id ki, sıralıqlar otaqı dənmiş. Bəqləna stul dıyızlıymışdı. Qəpə tərəfindəki basabəz icərdə kışərə da mənə olurdı. Jıttəktin 2-əl pərdəsi dıyvan cıtkən kycədə dıl-bə-dəl gıylə cəndi. Sonra qəcarəq ələq təpəllərlə və harəz s'əsi cəstəyirdi. Təmasəclər dıqəqlə kycəşə cəvirdi. Dəl həsəldi. Jalənz Haçə Həsənəlinin əylə Xənlər əli başına jəqməzdi ki, «oqrə evlə v jərlədi. Məni gərəndə gıylə atdı qəcərdi». Bınnı no demək oqludru qəqlər bıldığı kibi kibi Cəmil də jaxsı ənləyirdi. 15 dəqləqlə sərtilikdən sonra ojun jəno öz sirinliqlə davam etməyə başladı.

Səhər fəzədən usaqqlar parada cıqmağa həzərləşərək Lətif tələsik gəlirdi ki: — Kycədəki bəzəkklər, divar qəzətəsinə cınlərlər bəjraqqlar jəqdər.

Cəmil dodaqlarını dışlıdı əjəqə qəldi.

26-cı ilin məj bəjramına kəcirən Zifətlə əzgi 3 illik omıryədə coq aqrə daqlar əsırmışdılar. İndi əzəgin 31 nəfər, yəzi, 6 nəfər nəmizədi və 3 nəfər qəz yəzi vərdi. Kəndə əclən məktəbdə savadlı usaqqlar əmələ gəlir, əzəgin işlərindən jəpəşirlər. Xyusson kənt myəyllini Cəmilin an jəqməz dənə və kəməksiz olmuşdu. Kəndə qomsomol nüfuzı, qomsomol ədə artıq bojuymz jıyılmışdırdı. Telli xala ində sıralıqlarən gətməz şək qədlənlər arəsəndə cəlməz. Buna bəqəmləraq Cəmil sürənsə işlərinə kəməklilini dələ da artırmışdır.

Zifətlə əzəginin ədə və işi səhərdə da səjəndirdi. İki gıyn əvvəl «Gənə-İsci» qəzətəsilndən «cəzək cəmlənlər» ədlis bir məktub dərc olmuşdu. Burada myxbr əzəgin fəalılığında dənşəşəbdən sonra buraja bir nəfər təbliğatç verilməsinin irəli sürüydü. Myxbrin təklifi jərsiz qəlmədi. Oza qomıtlı, qomsomollara sığış dərc demək yəcn Nadir Həsənəli joldəş tələkim cıddi.

Əzəgin ədə nəjə bojuyurdq? Cynky işi qəz qəbəqləndi id. Cəmil tək dəyirdi təbliğatçı mydri Hıdajət, lətləsdə hıyq mydri Lətif, əməli təklif qəzəto mydri hərsəz bir «Cəmil» id. Cynmə gıynləri qomsomol dənəblərlərin hərbi təlimi, kımil marəqləndirməşdər? İcəlaşlarda coq gurultulu və uzun cəkirdi. Xyusson hərbi təlimi, kımil cəbənən qomsomola kəcməsi yəzində dıyən iki

saat dənşəq gətdi. O əjəq ystə suval əltəndə bəqimləms quruluq qəlmışdı. Uşaqlar isə əzəms, bırı kəsməmiş o bırısi başlajırdı.

Həjət qərar cıqarmışdı ki, «Joldəş ortabab baləsə oqludruqən əltə əj nəmizədlilikə ittifəqa gətyrilyşin. Elətin oqlu bənımilə təməmlə bəjramlaşmalardı».

Onların qərlənsində il jərinin ləbbəq dəjməzmiş. Onun dədəsi bəjram işlətdi bir kor qəpkədə kycədə Kəncənlərin haqqını kəsdi qurdıqən dınnədlər ində sızra həkymətə oju jətməşləyirdi. Əll bılirsizə onun qəni dənşəyirdi? Həjət O fırsət başca qomsomolun qəmlə icar. oqlu da onun kımil cəban qomsomolda ələmə təməlləkləndəməqəcam. O, qomsomola tapanca gətyrmək yəjirdi.

Mən əcəq gedirəm. Onu qəbul emək, əzəgin nüfuzunu səlməqdər.

Fətəli bənu mydəfəmə ilə əlavə edirdi ki, cəban tapanca ilə atəms kımil qənculuq emək yəcn qomsomola gırlir. O əmisə oqlu Xənlərin saq əli dər. Onlar əzəql icəndə dənşəməq istəyirdi. Dənşəy və cəqləşlər uzandıca davam edər bitmək bilirdi. Cəmil da jorılmışdı. Dənşəməq istəyən iş əcoq.

— Hec kəsə soz vermərim. Soz jəqdər. Bəsdir sakıt... Sakit

Hıdajət əsqərdirdi.

— Səso qəj vassalam. Səso qəj!

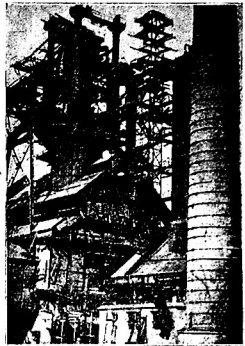
— Kım istəjir ki, cəban ittifəqa nəmizə kəcinsin.....

Flətən oqlu Cəmilin sozunu əqzində qəjdi: — Bırılçə mənəni təklifləyirdi? Əvvəl onun səso qəj. Bırılçə usaqqlar joruldən məsələlə sojuq bəqər. Bəzədən edirlər. Bırılçə təklif coq vətə əksəriyyətlə olur. Cəbanın qomsomolluqunu istəjən coq az idi: 9 nəfər itisəmənlər isə 20 nəfər 2-sil bılərəf qəlmərdi.

«Hər jərdə həkymətimiz qəməz uərunda myərləzəz əpərdəq» hələ bəzə Zifətlə kənt qəzəratıf yəzylərini pulunu qəzə səvırdı. Mydri Məhməddən Nəjibəf 60 mənəta bir myrəkəkəb qəz əlmışdər. Bır dıykməz sıyırmaq yəcn iki qulluqə saqlajır. Bırinə «dvornik» ədə qəlmış ki dındırən olmasın. (cynky qəlməndər). Bəzən başqa hərif Nəjibəf dıykanə vıvısqəzəməq yəcn bırı nəfərə 50 mənə vərmişdi. Həlbə ki, bu həc lazın dəyirdi... İscə kəndilər hər bir qəpik jəqdəqlər hələ bu cyr təsərrüfatçılıq cədən mydirlər təzliklə qəpərtətdən bəjra ətməlyərdi.....

«Jenlik» divar qəzətəsinin ikinci nəmrisində bu məzmununda bir məktub cəp olmuşdu. Məktubun sərvəhləsi «bəjra atmalı» idi. Aşə qıtdan cəvən sovrducu və səpdiq jərdə mydri-irin qəriqətarəsə cəklınışdi. Bınların hamıms, qomsomolların məktubu, myəyllini Əll qəjranə kəməli işi həməllə qəzən tələbə qomsomolcuların əllis olmuşdu

Hıdajət eməlləmə qəzətəni divardan əsarə qəlmə jəpəşməklə silirdi. Kəndilər məktəblər, doqquz jəyindəklilər jəvəz-jəvəz qəzətin



Qıyancılar olkəsində.

atırmışa jəqlədi. Kəndə savadlı, coq az idi. Divar qəzətəsinin no və no yəcn oqludruq dıyynıca da coq az idi. Baqanlar jəlməz səkil və rənglər ilə marəqləndir, Məktəbdə jəni savad ələn bələqlər isə bəşdən suarlar və ədreslərdən, uzun baş məqalələrdən bir nəçə soz oqlajaraq dərcəxər. Əl cəkirdilər. Adət yzr jənlərlər şəkillərə bəqəb marəqləndirilər kım işə oqludru:

— Məhməddən Əli Nəjibəf....

Bu ad həmmə yəcn təməz idi. İki dəyiqədə Nəjibəf xəbər gətdi. O dəjanə bilənmişdi. Başca jətləvə özünə yətdirdi. Kikildəjərk coq cətliləqlə, ləkin başqalərlənin əstınməsi yəcn öz yərgində oqludru. Kəndilər isə «Nəibəfa cəkilibər» deyə şylyşyrdylər.

Xyusson Əll Bəqər oqlunm cıçığı cətləyirdi.

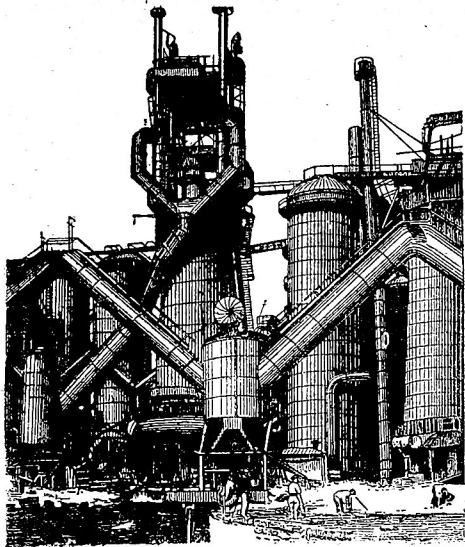
— Əllə donıym, deylirdi, o kımirdə gəlsin hələ coq mənədir. Nəjibəf bəncə dəqətdi. Axı, bələ olmaz qəmmi!....

Məsələ əjdən idi. Ejjubofun təsərrüfatçılıq haqqında jəzəmləməz. Xəjənləklərlə qə əlavə edilərək aralıqda səjlonirdi. Myxbrin imzəsə «qəraq» idi.

Bu həl Nəjibəvə aqrə gəlməyə bilməzdi. «Harada gorynyb ki, bir kyecə usaqə səni sıryəş əcləsin. Buna kım dəzər. Bu ləkəni silmək olarm. Bələnt bu da təzəmi cəqdə. «Nəibəf dodaqlarınə gəmlərək icində səjlonirdi:

— Səmə dəjən ola a qəduq oqlu sənə nə? Bəng mənəni, pul mənəni sənə no səncə dıyşyb. Qomsomolənlər qə qomsomolluquna xəlqin səntəndə no işin qəlibə? Sura sədrinə şəkajət cəlmək şənənə səksəstik gəlirdi. Əvvəlcə Lətif jəqələdi.

«Onu kım jəzəb mənə bir de... — Myxbrin ki, ədənlər vermək olmaz.



Qazanlar otkashida.

— Sənsə dəjran myxbiri də sonə qataram, sonə də myxbira tez ol adnsə də.

— Mənin ixtijarə joqdır gət nə edirsən eil!

— O çavab vermədən geri döndy əsəbi hərəkətə qəzetin divardan qorqub kooperativə girmək istədi. Lətif qəzarmışdı. Əzyny itirmişdi. Nə Çamil nə də Hidayət burada joq idilər.

— Sən bilirsənmi ki, qəzetin divardan gətməyə həc kəsin ixtijarə joqdur?

Najibof var quvvəsile Lətifə qəşqərmiş:

— Acılı başımdan. Hər bambəylə aqəznə gələni jazıb divardan asaçaq buna baq! Dərənin tyklləri.....

Lətifin sozə joq idi. Əhvalətə sura sədri Paşa kişiyə sojladı. Ondan bir sərəncam olmasa səharə kədoçağını bildirdi. Çoq cəkmişdi Çamil səhərdən qayıtdı. Əhvalətə eştirmişdi. Rəhətlənmədən əlinəki tikəsile doqqaq baqəbzənə səydi.

— Qəzet hansə?

Hidayət bir az də janəylə ifadə ilə əhvalətə sojladı dəjanməyiblər tə'cilli biro səmərəmiş. Uzun bir qorar jazıldı. Qarardən qəzetinin əhmilijə-

ti, niyəsənlər acıb-təkməgi və sairə ymumi çəhətləri atsaq belə qumalıbaq:

— Məhəmməd Əli Najibofun divar qəzetəsinə cürməyə sura qəzetinə əsəmə. Bu adam qəzetinin hələ əzəgin niyətünü kytlə arasında tapdalmışdır. Qəzə qəmitəsindən qat'ı olcy gətyrilməsini xahiş edirik.

Bu işə tə'cilli binəyərliyə e'tdirmək yəyn cəlməşməq joldaş Çamilə tapşırıldı....

Hec zəddən bir qijamət qorqmuş Najibof və həttə Zijafin kəndi inənməzmişdi divar qəzetindən bu gye olar. Əhvalatın jeddinci gyny səhər tezdən dəvəylə qəzetini təkərar divardan əsb-lə gərdylər. Bunun nə olduqu hələ ənləşilməmiş. Ləkin surəni kətibə tarlar, baqlar çəpərlərdən kəcarək xəbər verdi ki, bu aqşam surəni binəsində... cəq myhakimə var. Najibofun işinə baqacaqlar....

Acıq myhakimə təklifi. Kəndin camaatə orajə tokylimysdy. Gaz qəbaldəndə Najibof isdən gətyrilməq əltə əl həbs kəsdilər. Divar qəzetisi çəsarətə qəcaqəmiş acıb dərmağda idilər. İndi onun janinə gələnlər artıq ehtijət və ciddijətlə janəşər əzəlini topləyərmişlər. Bu hal

o biri tərəfdən myxbirlər dərnəğinin doqulub bolyməsine səbəb oldu. Məktəbin əll qələm dütənə Hidayətin qəzetinin başına toplanmışdır. Hidayət «Qəzəl gəncə» qəzetisindən bir neçə nysəxət gətirib nəjləyər. Myxbirlərin həvəsin dəhə də artırırdı.

29-cü ilin yazıdır. Kəndin təsərrüfat həjayətə qınajır. Əlcəgini təzə təkmis jəsil işək jəpərləməyə zəsbərdətarə oınadan məvəliklərdə dizinətin cərməklə dirlikəllər (kərdi) dözəldir. Qurd: acıxmuş Məsmə, Səkinə və Pəri xələlər cəkilikdə sək-ə-tək budaq qıyır. Səlahiətlərk dəşiblər. Jəsil tarlalardan vəqəda dik tənərdə cətəllərin hə-həlo səsi vələr Zəminin başında kətanın boqəznə bir topik vurub silko-lidkədən sonra əsə gəllir:

«Tizim nəllim sənə,

Düşəbdür nəllim sənə

Mən dənəsm vəzım dənəsm

Sən dənəsm nəllim sənə. Nəllim sənə. Aho...

Aç pioner kəmlətinin ystəyindən kəbət və kəlbə kəmərlə bəqlətin nəxərəclər əllik cəməlləgin lap iucərlənə işəoraq jəmlik gəzilər. Buralar, əsədə oınun əjaqə çoq tapdalmışdısa də əvvəllənmişdir.

Gəndəz kəndə həc kəs olmur Dədoqəzlərin tozı jələr Çərkə nistən nəltər jəlan. su eştirən nədylər jəməsmədən cəsarət kəvəni kəsib kəçilər. Qəzərlərif müdiri cətkəlməkdən dənəyər. Sura kətibəni işə surların həlyədyrylməsindəki hələ-hesab əzidi həsməşdir.

Ancaq kətibə dəmdə Çamilin jəri gətyrvər. Onbəs gəndir ki, bu evin qəşmə səryəldəyər. Lampənin pləbəsi qurmuş nəft cəkmişdən jədrəməmişdir. Qəribin aqəznə sərcələr cəşənlir.

Hidayətin yərəi xarəb olmur. Mymkən olsəydə, o də bizovna nurlərlənə rədcək. Çəmilədən əyri dyməmişək idilər Amma əlac joo idilər Bircə nəfər cəzək kətibəlini istəmişlər. Hələ bu ağırlıca— 3 əylə ələqə dard ləy idilər. Rəjon cəməlləri təskil olunduqandan qəzə qəmitəsi adam axtarırdı. 14 rəjon yəyn kətibə jəzım idilər. 3-cü nymədə «Çamil Oultifadə» jəzım olmuşdu. Bunun Hidayət qəzə qəmitəsi məsini təstəssən qəbaldəndə əz gəzib cərməmişdir. Adəməni təstəssən qəbaldəndə Çamil oınatmıdan, ələ məsəfi bndür. Qəsim-İsməillov rəjon cəməlləsinə kətibə qəjaçalar.

Bu jəxsə idilər səvəmləşdir. Çəmil rəionda oturdandan sonra Ziyafin əzərinə «Allah» verib. Çəmilin bu cəf irəli rətməgi əzərin dəhə boivk ədə və səryəldir. O biri tərəfdən Hidayət yəyn Çəmilənin əyri qəzə cəf cətin idilər: bəvyn əmri boji bir tərds dovbə jəyımək səlibə və ələmlərlə bir-birinə bəqlənməqə, bir işləyib bir jəmək!...

Çamil gəndəndən hər şey oınun gəzyəndən dyməmişdir. Əlini işə vura bilmir.

Kəndə işə bir jəqən iş tokyləy qəlməqdərdir. 15-nəci firəqə qurultayın qərarları əlkəyi hərəkətə gətirib kəntlər dolub təhkəmilə. Jətin qəmsomol əzəginə gəllir. Səxsi tənqid atəşi əyləvlənib. Myxbirlərin qəmlərlə gəyində bir jə-

raməzliq tapırlar, hədisə acıblar... Pionerlər arəsindəki işi joqlayan joqdur. Myəllimlərin bə'zisi bundan bojun qəşər. Əlirdiki pəltərlər kimdə qəldi, nəçə oldu mə'lum dəğil.

Bu jəndan də səkkizinci qəzə qurultayınə həzərliq başlanıyər. Əzəklər atcət verir. Nəməzəd həzərənər, səcəi aparırlar. Myərif qəmsərləyək cədrə və pəpaq ələğlinə suar ələmə jəyib qəzətlər bəqərlər....

Kəndə işə qəmsomolcuları bir jərə jəyımək olmur. 4 nəfəri tənxiçülərə girmək yəyn xisusə myəllim dütüb həzərliqlər Çəmil oınəməqdə, qəlanırs də kəotlandə, sudədəyər. Ancaq məktəbə bir təzə qəmsomol myəllim gəlməmişdir. Ondan istifadə etmək vəcəbdir. Bəki işlərlərdən bir nəfər müzdyrlər cəməlləsinə və bir nəfər qəoperativə müdri cəndərlir. Firəcəydir. Onlarsında əzəqə bəyək kəməkligi olməkdür.

İş cəmətdən işə əzəqdə bir bərsək joqdur. Pəktə hərbi cəməllərdən cəlan məyək tə'licə 10 gəndyər jətlə bəqlər. Kim ilə vaxtə cə'dəsm. Tə'licədən ənləşib ki, Həc, Həsənəlin oqlə Xənlər cəyib əzini müzdyr cəmələ vərəək, bir firəyldə oqlə surlərlənə jəzım. İndi orajə bu çərifin' həoliti kim oləyənə jəməq ləzəmdər ki, rədd ələsinlər. Pionerlər də dirəyib ier istəyirlər. Lənin cəməllərin mətərləllər, buçəqə pəslənlər. Qulub ləzəmdər ki, həzəsinlər....

Hidayət, surləyən qəbzənə ə'lən vurdulə, əxşam ymum cəmsomol icəssə oləqdəyər. Nə təhər olməmişsə əxşam 3 nəfər gəlməmişdir. İcəssə bə dətəmdə Bu hal Hidayəti dəhədə dəryəyərmişdir. Əhmədə sikaibəndə, 2 gəndyər icəssə cəqərləram gəlməyər. Bir jəqən məsələ var. Qəzə qəmitəsi gəyində jəyər. Tələb edir. Ourlutajə həzərliq, səxsi tənqid.... Belə olmaz lap tək olməsmə.

— Nəçə yzə var.

— 41 nəfər.

— İndi kəndə olənlər nəçədir.

— 41 dən 4-ı qəməqə həzərliqlər Çəmil-dir cəməqdəyər. 3 nəfər də oınun işə dəqə qəldi. Onlar səqərdəyər. Qəyəsəqlər də məndədir.

— Jəxsə 33 nəfər deməli icəssə gəlcək. Bir usaq gəndər «Kəbular». (Kəndin bir hissəsi-diri) xəbər vərəsin. Əxşam cəytdən qəyindəndə doqqaqda dər bir-bir bərk tapırlar. Gəcə jəyqləq.

İcəssə surləyən bəqəssəndə, acıq həvadə kəçirildi. Həidər sədriligi aparıyər. Hidayət məsələləri deitirdi:

Birinci məsələ qurultajə həzərliq

İkinci səxsi tənqid bəradə

Yəvncə cədrə, pəpaq bəradə (jəvəşcə ələvə e'tdi) myəllim dəməşcəq.

Dördüncü çərs məsələ.

Nə artırmə var idilər nə əksilimə. Qəzə qəmitəsinin səçgilləri bəradəki tə'limat əsəsində Əhməd xəjləq dəməşdə. O ləri kənt fədəsində

uşaqları cəlb etmişdi. Danışmaq hecda jorucu dəgildi.

— Şəxsi tənqidi ən kəskin silahdır. Kəlinə bironun atcoğlu alanda hamı gərək danışsın. Gərək noqsanları acaşsınız. Lap yuzna, islaməjanın lap yuzna döşycəsiniz. Kim desə ki, yaxşı islamişik özəgimizdə noqsan joqdur, onun başı işləmir. Noqsan əlindən tərpanmək olmur. Necə deyarlar hər kəsin noqsanıyla ajaqları qojsun başı gəgə doğor. Doqrudanda elədir....

Məruzələr yzrə səyqədə bulunanlar oldu- sa da məhkəm məsələlərdən jənyəddilər. Pinacl Meşədi islamın qızlyzı zor ilə ərə verməgi, qomsomolcə qələndərin pioner vəzifəsindən bo- jun qacətməş, qənyşqanə atmaq, bangyın my- diri, myəllim Mirza Şəfinin tənqiddən qorqma- cə və sajr məsələlər acyşdı.

Elatın oqlu səyqədə dejrirdi:

— Hər səji yaxşı dedilər Cadranə atmaq lazımdır. Anamın cadrasıyla cəymışam. Jas- maqə qalyb cında, gətyrəcəgəm amma bu pa- raq məsələsinə joqam. Nə olsun birinin xoşu- na saşqa gəzir o birininkinə paraq mənim para- qım kimi nəfildir. Desinlər təmiz saala, bala- cəşənyə qoi, dejim dyzdyr. Amma zorla joq, biz ətyşərik. Dünən sərağa gyn məktəbə gələm 7 jaşy uşaqlar nə təhar başa salasan?

İclas Flavyın səyşənyə da rədd etdi. Onu maşbur etdilər ki, sözlərini gərə gətyrsün. Pa- raq ələjhinə bytyn qomsomollarla birlikdə cid- di mybarəzə aparsın

Ata biləsənki mənim işim coq pisdir. Kənt- dən cəyşənyə ki dinc olam. Oradada gynymli qa- ra elədilər. Qomsomolla rəgətyryb buraja nə ja- zəblərsə dünən məni iclasə qojub sənəfə dys- nam deşə cəqardılar. Qazarmadan qovdular hec kəs yuzna baomır. Siz gəndəran fəşəli, jaq jumurtanə jedirdidgim joldaslar indl məni tanı- maq istəməjirlər. Lap kyvədə qalmışam bəd- bəxt oldum. Daha nə jazım.

Вахъ, оқун: ХОНЛАР.

Bu məktəb gəcə jənyəş hamı jətməşkən Haşy həsənəlinin icəri otaqlında ehməl səslə oqunurdu. Kyflət bojykəndə kicigə qulaq asy- rdy. Tərhan xanym bir tərəfdən qəzəb o biri tər- rəfdən acyq, hirs basmışdy. Qazı jərdəməcə material verirdi.

— Dünən məktəbdə danışyrdılar ki, qol- cəmaq uşaqların oqumaqda da qojmucəşaq- lar.

Uşaqların hec biri biz ilə oturmur....

Haşy jəndəran gəjnədən hələ taxyl nor- məşy idi. 2000 put bunlara onun jənyəndə muş- duluq idi. 2000 put. Məgər bu topraqdyr. Mə- gər buni bazarda satib qızyl ələmək, kəly kyflətli sərhədi asyib gətmək olmaedy. Carə la- zımdır. Bu hiallara bu jəman bələjt bir carə la- zımdır Var jodan dyşyq. Bircə ajda belə gət- sə tykunyzy gəgə sovarəcəqlar. Gəcəninə də- rin və əly zyhmət icində baş-başə nəfəs-nəfə- sə verən bu-trojanənyə dərdi bir idi. Haşy Hə- sənəli dejr. Meşədi Əşqər fəşidqəjör, o dejr meşədi əsib məhyrləjir Onlar cəlyarın icində ərinisələr, Qəf'i gorynyrylar. Lakin acy və ja- nyəqly nəfəsləri həmirtiləri 10 addımyşqda du- juluq. 10 dəqiqəliq ehtijət siktyyndən sonra bur- nu jərə dəgənə qədr haşy rəşyrdəjərdy:

— Joq. Gəzlməkdən hec səj cəqanaz. Odur nəjlədir Səndən məndən adlı Romanlyars ləm jeslr olub qacərlər. Qoj sabah qolxozy qursun- lar. Onda ha cəbalakı qurtarəcəqsən. Dəzmək vətə dəgil. İş başyba

Meşədi əsib ona maçal vermədən:

— Səzymyz səzdyr.

— Sən gədəni ələ gətir.

— Molla Qulamly Onlar bejnimə batyr onun səs, səs s s s s s s.

Juvasynda eşlənən bir qarəqə trojanənyə baqnyş jənyəşdy Haşy əzini tikanların ara- sına verdi. Meşədi Nəşibin gəzy dərd oldu.

„ H Y Ç U M “ Z U R N A L B

SAJƏSİNDƏ ƏZ ƏDƏBİ

BİLİJİNİ ARTIYRA

BİLƏRSƏN!